

diği paralara Abbâsî halifesinden sonra Sultan Sencer'in adını da koydurdu. Ancak 1135'te haraç ödememesi ve bağımsız hareket etmeye kalkışması üzerine Sencer derhal Gazne'ye hareket etti ve şehri ele geçirdi. Behram Şah Sencer'den korkup Hindistan'a doğru çekildiyse de sonra özür dileyerek bağlılık arzetti. Sencer de onu sultan olarak yerinde bırakıp Belh'e döndü (1136).

Behram Şah'ın hânedanın geleneksel yayılma politikasını takip ederek hâkimiyet sahalarını genişletmeye çalışması onu Gurlular'la karşı karşıya getirdi. Behram Şah'ın Gazne'de bulunan Gurlu Kutbüddin Muhammed'i zehirleterek öldürtmesi üzerine kardeşinin intikamını almak isteyen Seyfeddin Sürî büyük bir orduyla harekete geçti. Bunu haber alan Behram Şah Gazne ile Hindistan arasındaki Kirman şehrine kaçtı. Seyfeddin Sürî de savaş yapmadan Gazne'ye hâkim oldu ve sultanlığını ilân etti (1148). Ancak Behram Şah daha sonra onu mağlup ederek Gazne'yi tekrar ele geçirdi, Seyfeddin idam edilerek başı Rey'de bulunan Sultan Sencer'e gönderildi (1149). Ancak bu defa da kardeşinin intikamını almak için seferber olan Alâeddin Hüseyin, Behram Şah'ı bozguna uğratarak Gazne'ye hâkim oldu. Şehri yağmaladıktan sonra ateşe verdi (1150) ve bundan dolayı da "cihan-süz" (dünya yakan) lakabıyla tanındı. Gurlular karşısındaki son mağlûbiyetinden sonra Hindistan'a çekilen Behram Şah, Sencer'in Cihansüz Alâeddin Hüseyin'i mağlup ve esir etmesinden faydalanarak Gazne'ye döndü (1152). Beş yıl sonra burada öldü, yerine oğlu Hüsvrev Şah geçti.

Behram Şah âdil, iyi kalpli ve cömert bir hükümdardı. Zengin bir kütüphanesi vardı. İlim, edebiyat ve şiire ilgi duymuş, bu sebeple âlim, şair ve edipleri himaye etmiştir. Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, Senâî, Seyyid Hasan Gaznevî, *Kelile ve Dimne*'yi Arapça'dan Farsça'ya çeviren Ebü'l-Meâlî Nasrullah-ı Şîrâzî (eser onun teşvikiyle tercüme ve kendisine ithaf edildiği için *Kelile ve Dimne-i Behrâm Şâh* adıyla şöhret bulmuştur), Seyyidü's-suarâ Ebü Bekir b. Muhammed, Muhammed b. Nâsır-ı Alevî ile kardeşi Hasan, Şehâbeddin Ali ve Fahreddin Muhammed gibi şair ve edipler onun himayesine mazhar olmuş ve bazıları eserlerini ona ithaf etmişlerdir. Bu bakımdan onun dönemi kültür açısından Gazneliler'in son parlak dönemini teşkil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle*, Rabat 1403/1982, s. 82, 164-165; *Ah̄bârü'd-devletî's-Selcûkiyye*, s. 91-92; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, 164, 171; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 353-356; XI, 17-18, 89-90, 108; Minhâc-ı Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsır* (nşr. Abdülhay Habîbî), Quetta 1949, I, 284-286, 305, 396-397, 402-405, 463-464; Mîrhând, *Ravzatü's-şafa*, IV, 140-141, 631, 633-634; Browne, *LHP*, II, 305-306, 317-319, 341, 349; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1954, II, 306-310, 361-375; Ghulam Mustafa Khan, *A History of Bahrâm Shah of Ghazni*, Lahore 1955; a.m.f., "A History of Bahrâm Shah", *IC*, XXIII/1-2 (1949), s. 62-91; XXIII/3 (1949), s. 199-235; C. E. Bosworth, "The Political and Dynastic History of the Iranian World (A. D. 1000-1217)", *ChIr.*, V, 117-118, 158-161; a.m.f., *The Later Ghaznavids*, Edinburgh 1977, s. 91-120; a.m.f., "Bahrâmshâh", *Elr.*, III, 526-527; Abdu-l-qâdir al-Badâonî, *Muntakhabu-t-Tawârikh* (trc. G. Ranking v.dğr.), Delhi 1986, I, 56-61; S. Hillelson, "Behrâm Shâh", *IA*, II, 454; P. Hardy, "Bahrâm Shâh", *El²* (İng.), I, 940; B. Spuler, *Ghaznavids*, a.e., II, 1052.

ERDOĞAN MERÇİL

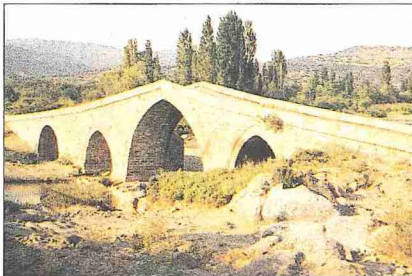
BEHRAMKALE KÖPRÜSÜ

Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesinde Osmanlı devrine ait köprü.

Behramkale'nin yakınından geçen Tuzla çayı üzerinde olan bu köprünün yapılış tarihi ve yaptıranı bilinmemektedir. Fakat mimarisi bakımından Osmanlı devri Türk sanatının klasik dönemine (XV-XVII. yüzyıl) ait olduğu tahmin edilmektedir. Cevdet Çulpan, bu köprünün Ezine'deki 784 (1382) tarihli Asılhan Bey Köprüsü'ne benzerliğinden hareketle bunun da o tarihlere doğru inşa edilmiş olabileceği ihtimalini ileri sürer.

Behramkale Köprüsü sivri kemerli üç gözlü, nisbeten ufak boydaki köprülerin güzel bir örneğidir. Büyük göz 15 m., yanlardakiler ise 7 m. kadar açıklığa sahiptir. Kemerlerin muntazam ve olduk-

Behramkale Köprüsü - Ayvacık / Çanakkale

ça itinalı işçiliğine karşılık bilhassa büyük kemerin iki yanındaki dolgular devşirme taşlardan gelişigüzel yapılmıştır. Bu kısımlar belki de geç bir devirde tamir görmüştür. Ancak yine Behramkale'de Murad Hüdavendigâr Camii'nin de böyle devşirme malzeme ile yapıldığı düşünülse bu ihtimal zayıflar. Semerdarm şeklinde ortaya doğru yükselen köprünün iki yanında kalın taş levhalarla korkuluklar vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. T. Clarke, *Report on the Investigation at Assos*, Boston 1882-84, s. 129-133, lv. I, II; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 228; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 205-206, rs. 130; Muzaffer Erdoğan, "Behram Köprüsü", *Karayolları Bülteni*, sy. 154, Ankara 1963, s. 43.

SEMAVİ EYİCE

BEHRÂN

(بهران)

Sirâcüddîn Muhammed b. Yahyâ b. Muhammed et-Temîmî ez-Zeydî (ö. 957/1550)

Yemenli Zeydî fakih.

Aslen Basralı bir aileye mensup olup 888'de (1483) Yemen'in Sa'de şehrinde doğdu. Behrân lakabıyla tanınmıştır. Gençlik yıllarında bir yandan Yemen'in muhtelif şehirlerinde ticaretle meşgul olurken bir yandan da bulunduğu yerdeki ilim adamlarından ders okudu. En ünlü hocası, zamanında Zeydî fıkının önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Seyyid Murtazâ b. Kâsım'dır. Mütevekkil-Alellah ez-Zeydî döneminde başkadılık yapan Behrân 957 Ramazanında (Eylül 1550) doğum yeri olan Sa'de'de öldü.

Eserleri. Fıkıh, fıkıh usulü, tefsir, hadis ve Arap edebiyatı sahalarında kaleme aldığı on beş kadar eserinin başlıcaları şunlardır: 1. *Tefîhu'l-kulûb ve'l-ebşâr li'l-ihtidâ' ilâ keyfiyyeti iktitâfi Esmâri'l-ehâr*. Mütevekkil Yahyâ b. Şemseddin'in (ö. 965/1558) *el-Esmâr fi fıkhi'l-e'immeti'l-ahâr* adlı kitabının şerhi olup meseleleri delilleriyle zikreden bir Zeydî fıkıh kitabıdır. 2. *el-Kâfil*. Zeydî fıkıh usulüne dairdir. 3. *el-Mu'temed min hadîsi seyyidine'l-Muşafâ. Kütüb-i Sitte*'de yer alan hadislerin fıkıh konularına göre düzenlendiği bir eserdir. 4. *el-Muhtaşarü's-şâfi fi'ilmeyi'l-arûz ve'l-kavâfi* (bu dört eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 534;

Suppl., II, 557; Ziriklî, VIII, 11; el-Habeşî, *el-Fikrû'l-İslâmî*, s. 234). 5. *Cevâhirü'l-ağbâr ve'l-âşâr el-müstahrace min lücceti'l-Bahri'z-zehhâr*. Behrân bu eserinde Mehdî-Lidîllâh'ın (ö. 840/1437) *el-Bahrü'z-zehhâr*'ındaki hadisleri tahrîc etmiştir. Kitap bu eserle birlikte önce Kahire'de (1366/1947), sonra bu baskıdan ofset olarak San'a'da (1409/1988) beş cilt halinde basılmıştır. 6. *Behcetü'l-cemâl ve maḥaccetü'l-kemâl fi'l-mezmûm ve'l-memduḥ minel ḥişâl fi'l-e'immeti ve'l-ummâl* (Kahire 1349). Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri arasında, Zemaḥşerî'nin tefsiri üzerine yazdığı *Tekmilü'l-Keşşâf* adlı hâşiye ile Zemaḥşerî ve İbn Kesîr'in tefsirlerini bir araya getirdiği *et-Tefsîrû'l-kebîr*'i zikredilebilir (diğer eserleri için bk. Ziriklî, VIII, 11).

BİBLİYOGRAFYA :

Şevkānî, *el-Bedrû't-tâî*², II, 278-280; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 243-244; *İzâhu'l-meknûn*, I, 269, 317; II, 43, 223, 449; Brockelmann, *GA*, II, 533-534; *Suppl.*, II, 557; Ziriklî, *el-A'âm*, VIII, 11; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 109; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 381; Abdullah Ömer el-Habeşî, *Merâci'u târîhi'l-Yemen*, Dimaşk 1972, s. 17, 65-66, 146; a.mlf., *el-Fikrû'l-İslâmî fi'l-Yemen*, 55-56, 93, 234, 370, 656; Muhammed Behcet el-Baytâr, "Kitâbü'l-Bahrî'z-zehhâr", *MMİADm.*, XXXIV/3 (1959), s. 512-517.

HARUN ÜNAL

BEHŞEMİYYE

(البهشمية)

Mu'tezile kelâmcılarından
Ebû Hâşim el-Cübbâf'nin
(ö. 321/933)

görüşlerini benimseyenlere verilen ad
(bk. EBÜ HÂŞİM el-CÜBBÂİ).

BEHÛTÎ

(bk. BUHÛTÎ).

BEHZÂD

(bk. BİHZÂD).

BEK

(bk. BEY).

BEKÂ

(البقا)

Kötü huy ve vasıflarından arınan sâlikin
iyi huy ve vasıflar edinmesi,
kendisinden fâni olup

Hak ile beraber olmasın anlamına gelen
bir tasavvuf terimi
(bk. FENÂ).

BEKÂ

(البقا)

Allah'ın varlığının
sonsuzluğunu ifade eden
kelâm terimi.

Sözlükte "sebat ve devam etmek, kesintiye uğramadan geleceğe doğru sürüp gitmek" anlamına gelen bekâ, terim olarak Allah Teâlâ'nın varlığına herhangi bir yokluğun gelemeyeceği (fenânın selbi) mânasını taşır; ziddi *fenâ**dır. Kur'an'da bekâ sıfatı ism-i tafidil ve fiil şeklinde Allah'a nisbet edildiği gibi (Tâhâ 20/73; er-Rahmân 55/27) aynı mânada olmak üzere *âhir** ve *samed** isimleri de O'na izâfe edilmiştir (el-Hadîd 57/3; el-İhlâs 112/2). Ayrıca Kur'an'da Allah'ın bekâ sıfatını ölümsüzlük, fenâ bulmamak gibi kavramlarla ifade eden başka âyetler de mevcuttur (meselâ bk. el-Furkân 25/58; el-Kasas 28/88). Hadislerde ise Cenâb-ı Hakk'ın bekâ ile vasıflandığını gösteren, bu lafızdan türemiş veya yakın anlamlı kelimelerden teşekkül etmiş birçok esmâ-i ilâhiyye vardır (bk. Beyhâkî, s. 9 vd.). Bekânın en sade ve veziz tarifini Hz. Peygamber'in, "Allahım! Sen evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktur; sen âhirsin, senden sonra hiçbir şey olamaz" şeklindeki duasında görmek mümkündür (bk. Müslim, "Zikir", 61; Tirmizî, "Da'avât", 19; İbn Mâce, "Du'â", 2).

Bekâ, âlemin yaratıcısı olan Allah'ın ezelden beri mevcudiyeti yani kıdem sıfatı ile yakından ilgilidir. "Kıdemî sabit olanın ademi muhaldir" kazıyyesi gereğince ezelden beri mevcut olan Allah'ın geleceğe doğru da sonsuz olarak var olacağını kabul etmek mantık bakımından zorunludur. Konu ile ilgili eserlerde sıkça kullanılan *sermediyyet* kelimesi, kelâmcılar tarafından kıdem ile bekâ arasında kurulmuş olan bu bağlantıyı gösteren ve bu iki sıfatın taşıdığı anlamları ifade eden bir terimdir. "Zeval bulmaz, ölmez" mânalarına gelen *lâ yezâl* ve *lâ yemût* lafızları da Cenâb-ı Hakk'ın bekâ sıfatını ifade için kullanılmaktadır.

Allah'a nisbet edilen bekânın hangi sıfat grubu içinde kabul edileceği hususu kelâm âlimlerince tartışılmış ve Eş'ariyye ile Mâtürîdiyye arasındaki görüş ayrılıklarından birini teşkil etmiştir (bk. Ebû Azbe, s. 66). Hatta Eş'ariyye içinde bile bekâ sıfatının yorumlanması konusunda görüş ayrılığı vardır. Bizzat İmam Eş'arî'nin bekâ ile ilgili görüşleri Bâkil-

lânî, Cüveynî ve Fahreddin er-Râzî gibi Eş'ariyye'ye mensup âlimler tarafından benimsenmemiştir. Bu husustaki görüş ayrılıkları şu şekilde özetlenebilir:

a) Bekâ ilim, hayat, kudret sıfatları gibi "sıfat-ı meânî"dendir. Allah Teâlâ kendi zâtına yaraşır bir bekâ ile bâkidir. Bu anlayış İmam Eş'arî ve onu takip edenlerin görüşüdür. b) Bekâ vücûd gibi bir "sıfat-ı nefsiyye" olup zât üzerine zâit ve ondan ayrı değildir; zât ile özdeştir; bu sebeple hiçbir şekilde zâttan ayrılacak bir sıfat olarak düşünülemez. Bâkılânî, Cüveynî ve Fahreddin er-Râzî bu görüşü savunmuşlardır. c) Vücûdu sıfat-ı nefsiyye olarak değerlendirmeyen Ehl-i sünnet'in çoğunluğu ise bekânın Allah'ın selbî sıfatlarından biri olduğu görüşünü benimsemektedir.

Kur'an-ı Kerim'de her canlının öleceği (Âl-i İmrân 3/185) ve her şeyin helâk olacağı (el-Kasas 28/88) ifade edilmektedir. Ölümsüzlük ve değişmezlik anlamına gelen bekâ ise sadece Allah'a mahsustur. Yine Kur'an'da cennet ile cehennem ehlinin buldukları yerlerde ebediyen kalacakları (en-Nisâ 4/57, 122, 169; el-Ahzâb 33/65), dolayısıyla ölmeyecekleri haber verilmektedir. Aynı mahiyeteki ifadeler hadislerde de yer alır (bk. Wensinck, *Mu'cem*, "cennet", "cehennem" md.leri). İlk bakışta naslarda göze çarpan bu ifade farklılıkları kelâmcılar arasında cennet ve cehennem ile içindekilerin devamlılığı konusunda görüş ayrılığına yol açmıştır. Nitekim Cehm b. Safvân, Allah'tan başka her şeyin fâni olduğunu ifade eden naslara dayanarak geçmişte olduğu gibi gelecekte de Allah'tan başka hiçbir şeyin bulunmayacağını, dolayısıyla cennet, cehennem ve içindekilerin yok olacağını savunmuştur. Ebû'l-Hüzeyl el-Allâf ise aynı delillere dayanarak Allah'ın kudretiyle varlık kazanan her şeyin (makdûrât) fâni olduğunu ileri sürmüştür; ancak o bu fenâyı hareketsizlik mânasında anlamıştır (bk. İbn Hazm, *el-Faşl*, IV, 145-146; Bağdâdî, *el-Fark*, s. 122-124). Buna karşılık kelâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, aşağıdaki gerekçelere dayanarak bu görüşleri reddetmişlerdir:

1. Her şeyden önce, "her canlının öleceği ve her şeyin helâk olacağı" tarzındaki ifadelerle dünya hayatının ve kâinatın bu düzenin kastedildiğini kabul etmek lâzımdır. Bu husus, bu tür ifadeleri ihtiva eden âyet ve hadislerin üslûp ve muhtevalarından açıkça anlaşılabilir.